

## **Захист права на наукове відкриття як одна з основних умов розвитку науки в Україні**

*Мотрюк А.Д., студентка гр. Ю-13 юридичного факультету СумДУ  
Науковий керівник - Гончарова А.В., викладач кафедри права СумДУ*

Державна політика у сфері захисту об'єктів інтелектуальної власності, зокрема наукового відкриття надасть змогу створювати принципово нові напрями у розвитку окремих галузей науки, сприятиме науково-технічному прогресу держави, забезпеченню усіх сфер діяльності науковими інноваційними продуктами. У зв'язку з невеликою кількістю наукових відкриттів та недостатньою їх законодавчою регламентацією, питання щодо охорони наукових відкриттів в Україні залишається недостатньо висвітленим та потребує належного вирішення.

Відповідно до Глави 38 Цивільного кодексу України «Право інтелектуальної власності на наукове відкриття» наукове відкриття вважається досягненням всього людства і ставити його в залежність від волі будь-якого конкретного суб'єкта цього права не можна.

Поняттям наукового відкриття охоплюються лише ті наукові положення, які підпадають під один із трьох зазначених у ст. 457 Цивільного кодексу об'єктів, невідомих раніше закономірностей, властивостей і явищ матеріального світу. Отже, виділяють наступні критерії охороноздатності наукових відкриттів: закономірність матеріального світу як об'єкт наукового відкриття; явище матеріального світу як об'єкт наукового відкриття; наукова новизна, яка встановлюється за датою пріоритету; вірогідність, яку повинен довести заявник [7, с.4-5].

Безперечно, суб'єктами права інтелектуальної власності на наукове відкриття є особи, творчою працею яких встановлено те чи інше відкриття. Авторами наукового відкриття можуть бути лише фізичні особи незалежно від їх віку і дієздатності, а також іноземні громадяни та особи без громадянства за певних умов, визначених міжнародними угодами. Якщо наукове відкриття зроблене творчими зусиллями кількох осіб, що буває найчастіше, тоді виникає співавторство на нього.

Дуже важливий аспект у відношенні відкриттів, як об'єктів інтелектуальної власності, - відкриття не є об'єктом виключних прав. Ніхто не може установити монополію на використання відкриттів. Відкриття належать усьому світові. Проте, автори відкриттів мають наступні особисті немайнові права: право авторства; право на ім'я; право на пріоритет наукового відкриття; право вимагати зазначеного імені у зв'язку з використанням наукового відкриття [5, с.18].

За весь час становлення права інтелектуальної власності України пропонувались різноманітні проекти, розроблялись національні та міжнародні нормативно-правові акти, вводились та відмінялись системи реєстрації наукових відкриттів, проте проблема так і залишається відкритою. На початку 90-х років після здобуття Україною незалежності у державі спостерігалася криза у системі правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, зумовлена відсутністю національної нормативної бази та спеціальних державних органів у цій сфері. З прийняттям Цивільного кодексу України у 2003 р., в Україні були закріплені основні аспекти захисту права на наукове відкриття. Саме історична традиція правової охорони інтелектуальної власності права на наукове відкриття дозволяє розглядати Україну як невід'ємний елемент європейської та глобальної системи правового регулювання інтелектуальної діяльності та захисту її результатів [3, с.13-14].

Встановлений порядок набуття права власності передбачає подання автором (співавторами) наукового відкриття, юридичною особою з зазначенням автора наукового відкриття, його спадкоємцем заявки до Установи про видачу диплому на наукове відкриття [1, с.86-88].

Установа повинна провести попередню експертизу заявки на наукове відкриття. Експертиза заявки на наукове відкриття по суті проводиться установами Національної академії наук України з метою встановлення відповідності заявленого наукового відкриття вимогам цього Закону.

Видача диплому на наукове відкриття відбувається у термін, якщо протягом шести місяців з дати публікації про наукове відкриття в офіційному бюлетені Установи проти реєстрації не буде заперечень.

Незважаючи на помірний прогрес, досягнутий останніми роками у сфері законодавчого забезпечення охорони об'єктів права наукового відкриття, треба зазначити, що законодавча база є досить недосконалою, проте основні аспекти захисту права на наукове відкриття регулюються більшою за аналогічними правовими нормами захисту патентного права. Зокрема, правознавці

виділяють дві форми захисту прав інтелектуальної власності на наукове відкриття: юрисдикційна і неюрисдикційна.

Неюрисдикційна форма передбачає захист права інтелектуальної власності на наукове відкриття своїми силами, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів, тобто самозахист [4, с.11-14].

Юридичні форми захисту застосовують два порядки захисту: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний). Загальний порядок захисту здійснюється в судах. Спеціальний порядок захисту прав здійснюється в органах державного управління або в органах Антимонопольного комітету України, або в органах державної митної служби України.

В Україні існують такі способи захисту права інтелектуальної власності як адміністративно-правовий, цивільно-правовий, а також кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності.

У разі порушення особистих немайнових прав автора наукового відкриття на авторське ім'я і присвоєння відкриттю імені автора або спеціальної назви, автор наділений правом звернутися у цивільно-правовому порядку в судові органи з позовом про відновлення його порушених прав, а також припинення дій осіб, які завдають йому моральної шкоди [2, с.12].

Слід також зазначити, що деякі науковці взагалі не виділяють в окремому аспекті захист права на наукове відкриття, вважаючи, що в Україні немає потреби регулювати правові норми неіснуючих відносин. Так, автор публікації Слободянюк О. «Спогади про світле майбутнє або право на наукове відкриття в «окремо взятій» Україні» визначає, що норми цивільного законодавства України щодо права інтелектуальної власності на наукове відкриття на сьогодні мають тільки кон'юнктурний характер і практичних наслідків не мають [6, с.29].

Проте раціонально буде не погодитись з цим, оскільки інтелектуальна, творча діяльність є пріоритетною та визначає тактику соціально-економічного розвитку України на майбутнє, а її захист ставить на меті підтримку й охорону одного з найважливіших об'єктів інтелектуальної власності для ефективного використання державою результатів наукових відкриттів.

Відповідно до цього, Комітет з питань науки і освіти Верховної Ради України спільно з Державним департаментом інтелектуальної власності ще у 2004 році підготував проект Закону України «Про охорону прав на наукові відкриття». Розробка вказаного законопроекту ставила на меті захист організаційно-економічних та правових інтересів держави, впровадження відповідних заходів, спрямованих на підтримку і охорону одного з найважливіших об'єктів інтелектуальної власності - наукового відкриття, впровадження механізму його державної реєстрації для ефективного використання результатів науково-дослідної діяльності в галузі фундаментальних досліджень. Але до теперішнього часу наведений законопроект лише був взятий за основу, а у подальшому відкликаний.

Отже, наразі в Україні необхідно прийняття спеціального закону щодо права інтелектуальної власності на наукове відкриття, який би передбачав саме охорону зазначеного об'єкту права інтелектуальної власності, а також спеціального нормативно-правового акту, який би передбачав стимулювання творчої діяльності авторів наукових відкриттів та інших фундаментальних результатів творчої діяльності.

#### Література:

1. Булат Є. Обґрунтування раціонального варіанту юридичної процедури реєстрації наукових відкриттів в Україні / Є. Булат // Економіка та право. - 2004. - № 1. - С. 86-88.
2. Кубах А.І. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник / А. І. Кубах. - Х.: ХНАМГ. - 2008. - 149 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/intel-vlasnist/469-kybax/8128--ix-----1-----.html>
3. Кузнецова Т. В. Періодизація формування законодавства у сфері інтелектуальної власності / Т. В. Кузнецова // Теоретико-методологічні засади забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави. - 2012. - № 2 (9). - С. 11-13.
4. Кур'янов С. Судовий захист об'єктів авторського права / С. Кур'янов, О. Руденко, Л. Пивоварова // Інтелектуальна власність. - 2003. - № 9. - С. 11-14.

5. Підпригора О. Авторське право і суміжні права в новому Цивільному кодексі України. Аналіз авторського права і суміжних прав в Цивільному кодексі / О. Підпригора // Інтелектуальна власність. - 2004. - № 2. - С. 18.

6. Слободянюк О. Спогади про світле майбутнє або право на наукове відкриття в «окремо взятій» Україні / О. Слободянюк. - 2007. - № 4. - С. 29.

7. Шевелева Т. Право інтелектуальної власності на наукове відкриття / Т. Шевелева. - 2004. - № 4. - С. 4-5.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми: СумДУ, 2013. — С. 184-186.